

TRADUCERE:

Hans L. Zettenberg: IERARHIA SECRETĂTraducere de *Baga Tünde*

Chiar dacă cercetătorii au analizat interrelațiile stabilite între un număr vast de criterii după care sunt ierarhizați oamenii în viața socială, o dimensiune majoră - cel puțin în ceea ce privește formele interacțiunii zilnice și imediate - este aceea a ierarhiei erotice. Toții suntem conștienți de rolul important al atracției sexuale, în special de la Freud încoace; și totuși un interes prea mic s-a acordat rolului atracției fizice în viața socială, sau față de importanța socială a atracției fizice când aceasta se intersectează cu alte dimensiuni ale ierarhiei sociale.

Editorul

"În fond ce este căsnicia ? ... Ea reglementează întreaga viață pasională și închide orizontul." (E. Durkheim)

Într-o întreprindere, președintele firmei dorea să-și concedieze știutul de toată lumea "prinț moștenitor" Adunarea generală a directorilor a protestat, pentru că lor le plăcea acest om dinamic, compania investise deja fonduri în specializarea acestuia și i-a mărit salariul cu bucurie când alte companii concurente îi făceau oferte de servicii; și de fapt ei făcuseră toate acestea urmând sugestiile președintelui, care acum dorea să-l concedieze. O privire atentă ar fi remarcat faptul că secretara președintelui se îndrăgostise de acest tânăr. Relația părea a fi fost pur emoțională și nu implica relații sexuale sau orice alte încercări din partea tânărului de a ajunge la informații care ar trebui să rămână confidențiale. Pe de altă parte, nici nu existau indicii că președintele și secretara lui ar fi, sau ar fi fost vreodată amanți. Și totuși, comportamentul lor amintea de un triumf dintr-o poveste de dragoste, în care rivalul mai în vârstă încearcă să-l elimine pe cel tânăr în mod agresiv fără a avea vreun motiv. După o consultare cu un sociolog, problema a fost rezolvată cu costuri reduse pentru corporație, schimbând poziția secretarei și nu pe cea a tânărului. Ea a fost promovată în cadrul altei companii; o dezlănțuire furtunoasă a fost prevenită iar compania a fost salvată de costul ridicat al înlocuirii unui membru din executiv.

Incidentul este destul de banal și la prima vedere nici nu merită atenția sociologului consultant Oricum, conceptualizarea unei probleme ca și aceasta în vederea obținerii unei recomandări nu este ușoară. Imaginea sociologică prefabricată a problemei anterioare ne prezintă un tânăr cu atribute de lider carismatic, care prin loialitatea pe care o poate mobiliza, amenință autoritatea formală a altor poziții ierarhice și poate deveni o piedică în procesul de producție al organizației. Odată pusă această diagnoză, soluțiile alternative pentru această problemă, - unde cea mai bună pare a fi ultima - ar fi izolarea sau schimbarea tânărului, păstrarea poziției ierarhice dar neutralizarea în același timp a carismei sale, sau asumarea de către tânăr a unei autorități formale în cadrul organizației care în colaborare cu carisma lui ar aduce beneficii organizației mai degrabă decât lui însuși, în cazul anterior acest model sofisticat pare lipsit de relevanță. Psihodinamica precum și simțul comun ne vorbesc despre dragoste și gelozie ca fiind la fel de apropiate de adevăr ca și teoria rutinizării carismei, cu toate că nici una nu pare a fi întrutotul relevantă. Consultantul sociologic a nimerit soluția cea mai bună pentru clientul său dar nu era conștient de fapt prin ce a fost de ajutor. Procesul de aplicare a teoriei sociale în cazul unei probleme practice i-a relevat un gol în cunoștințele sale teoretice.

Cercetând probleme similare, cuiva i-ar putea veni idei pentru o noua teorie care permite diagnoze mai sensibile față de faptele implicate. Pentru a ajuta consiliul director în rezolvarea unor probleme ca și reorganizări majore ale firmei, concedierea unei persoane cu o funcție executivă înaltă, este nevoie de cunoașterea ierarhiei existente și a canalelor de comunicare dintr-o organizație. Pentru ca organigrama unei organizații este prea generalizată, consultantul va analiza alte căi de identificare a puterii, a prestigiului și a fluxului de informație. În cursul acestei operații de identificare a ierarhiei reale și a căilor practice de comunicare se va lovi de o ordine ierarhică latentă dar de mare semnificație, care în lipsa unui termen mai potrivit o voi numi *ierarhie erotică*. Tânărul din exemplul nostru își întrecuse șeful în ierarhia erotică a companiei. Reacția șefului este de înțeles din perspectiva dinamicii interacțiunii în cadrul unor ierarhii iar soluția recomandată de consultant este una compatibilă cu teoriile despre relațiile între pozițiile ierarhice. Partea care lipsea din cunoștințele noastre teoretice se dovedește a fi conceptul de ierarhie erotică.

În continuare vom prezenta o teorie a ierarhiilor erotice. Evidența care stă în spatele teoriei este una de natură anecdotică. Cu toate acestea

conceptul de ierarhie erotică își poate revendica un statut științific, fiind o entitate ce este utilă în explicarea unor întâmplări, evenimente familiare sau a unor proverbe ce se referă la dragoste. Astăzi acest concept este doar justificat ca un Hans construct teoretic - ta fel ca și electronul în teoria atomică timpurie- care permite construcția unor legături conceptuale între o varietate de fragmente teoretice. Poate în viitor cercetătorii vor găsi într adevăr căi de măsurare obiective și o vor studia în mod direct.

Secret și cucerire

[.....]

Caracterul ierarhiei erotice poate fi întărit și de cultura puritană care îi este cadru de funcționare. Totuși, natura privată a acestei ierarhii trebuie văzută ca parte a definiției; cucerirea emoțională despre care vorbim încolțește doar în particular. Este oarecum de înțeles că acela care a fost cucerit emoțional nu dorește să facă publică această capitulare; dar putem chiar afirma că a arată deschis acest tip de cucerire ar schimba însăși natura acesteia. Pentru a fi păstrată toate părțile implicate trebuie s-o ascundă de privirea altora. Ierarhia erotică, la fel ca și iubirea, aparține unei "societăți ascunse". Ierarhia erotică este una din secretele iubirii. Ierarhia erotică poate fi un aspect profund al unirii sexuale și ca atare, să reziste analizei publice.(...)

Aspectul privat al ierarhiei erotice îl face să devină un subiect evaziv în studiu. Desigur romancierii l-au întâlnit adesea. Din literatura erotică clasică am putea aminti *Les liaisons dangereuses* (1782) ca o ilustrare a stratificării erotice și a posibilităților de urcare respectiv coborâre a scării ierarhice. Treptele ascendente și descendente nu sunt în mod necesar relații sexuale între protagoniști - aceste întâmplări, deși numeroase, sunt mai degrabă triviale din punctul de vedere al poziției unei persoane în ierarhie - ci evenimente în care cineva nu-și mai poate stăpâni propriile sentimente. Evenimentele critice sunt renunțările emoționale și nu cucerirea sexuală ca atare.

De-a lungul existenței ei, această carte a fost considerată imorală și pornografică. Cu toate că îi lipsesc imagini amănunțite a unor acte sexuale, la fel ca și pornografia, ea violează un tabu al intimității, caracterul privat al renunțării emoționale. Lupta pură în ierarhia erotică - obținerea succesului erotic mai degrabă decât a plăcerii erotice - dintre personajele cărții lui Laclo afectează cititorul în așa fel ca acesta să răspundă prin clasarea cărții drept pornografie. Tocmai această reacție puternică împotriva vizibilității

ierarhiei erotice sugerează existența unui element de particularitate în definirea sa. Pentru a însuma, poziția unei persoane în ierarhia erotică este probabilitatea secretă că este în stare să cucerească emotivitatea unor persoane aparținând sexului opus. Nu este același lucru ca și iubirea, pentru că iubirea este un lucru multidimensional; dar reprezintă o dimensiune a acesteia.

O treaptă în ierarhia erotică poate fi asigurată unui individ dar ea devine perceptibilă doar în interacțiune cu ceilalți. Pentru un bărbat și o femeie, avem două mărimi - una, cucerirea ei de către el și cealaltă, cucerirea lui de către ea. Pentru grupuri mai mari construcția unei ierarhii erotice devine mai complicată, fiindcă vom obține mai multe mărimi decât persoane. Problema cuantificării pozițiilor nu rămâne fără soluție tocmai din cauza cerinței particularității care va genera păstrarea grupului la o dimensiune relativ mică. Este probabil ca matematica folosită în agregarea rangurilor sociometrice în cazul prieteniei să fie adaptabilă și agregării ierarhiei erotice. Pentru minoritățile sexuale, precum homosexualii, mărimile trebuie puse în relație cu obiectul alegerii lor, indiferent de sex.

Analizând ierarhia erotică nimeni nu se poate aștepta să o găsească la fel de pronunțată peste tot. În straturile de jos ale societății această ierarhie s-ar putea să fie mai vizibilă decât altundeva, doar pentru că cei săraci, needucați și lipsiți de putere dețin pozițiile cele mai joase în toate celelalte ierarhii, și pot fi deci mai preocupați de beneficiile aferente unei ierarhizări erotice. Ierarhiile erotice sunt în mod particular semnificative în rândul adolescenților, care nu s-au plasat în pozițiile sociale ce domină viața matură. Am putea presupune că adolescența va rămâne veșnic neînțeleasă dacă nu înțelegem interacțiunea ierarhiei erotice. La fel putem să presupunem că ierarhia erotică este mai vizibilă în organizațiile publice cum ar fi spitale, laboratoare sau birouri decât în unități în care un sex este predominant (preocupările în descoperirea ierarhiei erotice în cadrul armatei nu ar fi prea utile). Întrebarea cu privire la cadrul în care această ierarhie devine vizibilă este justificată. În cadrul anumitor ocupații ca de exemplu în cadrul cinematografiei sau a publicității, ierarhia erotică face parte din tradiția meseriei, dar în cazul altor meserii, cum ar fi cea a bancherului, nu putem să ne pronunțăm. Variațiile par a fi mari și în cazul în care comparăm structuri organizaționale aparent similare. Într-un departament al unei universități ierarhia erotică poate fi în așa măsură accentuată încât o absolventă careia i se oferă un post de asistent să nu știe dacă datorează postul competenței profesionale sau celei erotice. În aceeași universitate pot fi alte departamente în care competența profesională să

primeze. O explicație simplă - poate chiar prea simplă - pentru asemenea diferențe este aceea că liderul unei comunități ocupaționale sau șeful unui departament impune exemple personale care se propagă și în rândul angajaților.

Pentru că ierarhiile erotice sunt compuse din nivele secrete, putem să le aplicăm tot ceea ce știm despre secrete, poziții și stratificare. De aceea ne vom ocupa de teoriile pe care le cunoaștem despre aceste fenomene.

Vizibilitatea ierarhiei erotice

O regulă generală a felului în care noi percepem ierarhiile, formulată pentru prima oară de Max Weber, ar putea suna astfel : dacă o dimensiune dată a ierarhizării devine mai puțin vizibilă, observatorii tind să presupună că poziția unei persoane pe această dimensiune invizibilă este comparabilă cu pozițiile deținute pe dimensiunile vizibile. Când de exemplu, teologia calvinista a impus invizibilitatea poziției religioase – nimeni în afară de Dumnezeu nu știa cine va fi mântuit – preoții calvini și-au început să folosească poziții vizibile în stratificare pentru a-și defini poziția în ierarhia religioasă. Succesul economic a fost folosit cel mai adesea ca indicator al poziției religioase. Pozițiile deținute pe dimensiunile vizibile sugerau deci pozițiile invizibile.

Această propoziție este în mod evident relevantă pentru ierarhia erotică deoarece aceasta este prin definiție privată.

(.....)

Constelația unei poziții vizibile într-o comunitate mai mare cu o treaptă erotică modestă duce la tipul persoanei care atrage parteneri aproape permanent dar care constată repede că aceștia sunt ori nesatisfăcuți și o părăsesc sau îi rămân în apropiere pentru alte motive decât cele erotice. Aceste persoane își vor schimba deci foarte des partenerul.

(.....)

Psihodinamica ierarhiilor erotice

Ca oricare ierarhizare, și cea erotică este atribuită de alții. Nu poate fi "luată", dimpotrivă, trebuie să-ți fie acordată. Cei ce se comportă ca generali, regi sau medici fără a poseda o certificare dată de alții pentru ocuparea acelei poziții sunt tratați ca fiind demenți sau cazuri psihiatrice. Ierarhizările erotice sunt atribuite de alții; iar grupul mic în care are loc această atribuire transformă procesul într-unui personal - deci poziția este

desemnată personal. De aceea despre iubire se vorbește ca despre un dar și nu un drept.(.....)

Știm de la teoria "sinelui-oglinda" că poziția unei persoane se reflectă în autoevaluarea sa. Straturile de jos ale societății concep propria lor valoare ca fiind mai mică în medie decât cei din straturile de sus. Prin urmare ne așteptăm la o autoevaluare pozitivă în rândul persoanelor care se situează pe pozițiile de sus ale ierarhiei erotice.

Dinamica interacțiunii între ierarhii este legată de psihodinamica imaginii de sine. Subiectul este prea vast pentru o abordare amănunțită aici; dar trebuie subliniat că relația directă între mișcarea descendentă a unei persoane în ierarhia erotică și amenințarea respectului de sine permite aplicarea unui număr de mecanisme psihodinamice bine-cunoscute în literatura clinică. Declasarea pe scara erotică duce la un șir întreg de reacții agresive, proiecții, formări de reacție, regresii, distorsionări, raționalizări etc., care umplu dialogurile psihiatrice.

O identitate de sine confortabilă este un plus în majoritatea relațiilor sociale; ea permite unei persoane o toleranță mai mare față de ambiguități, să se îndepărteze cu o ușurință mai mare de convenții, să-și asume mai ușor un rol de conducere și să reacționeze cu ușurință mai mare la situații noi. În cazul în care o asemenea persoană urmează a fi desemnată pentru o anumită poziție în societate și în cadrul unei organizații, va trebui să analizăm și poziția sa în ierarhia erotică. Considerațiile la nivel de bun simț asupra importanței "virilității" la bărbați și a "focului" la femei, în cazul unei angajări vor primi în acest fel un suport teoretico-rațional.

Presiunea egalizării poziției deținute în ierarhia erotică cu celelalte poziții deținute este observabilă și ea. Avem de a face altfel spus cu o nouă aplicare a teoriei egalizării rangurilor. O persoană care-și fundamentează șinele prin poziții sociale semnificate de bani, putere sau cunoștințe nu va tolera o poziție modestă în ierarhia erotică, care i-ar afecta conștiința de sine. De-alungul istoriei cei puternici întotdeauna s-au bucurat de afecțiunea sexului slab și au considerat-o justificată. Opinia publică a acceptat legea că puterea merită frumusețea. Pe de altă parte, cineva lipsit de o poziție socială avantajoasă dar deținând o poziție foarte ridicată în ierarhia erotică poate revendica putere, bani și alte forme de statut. Opinia publică, materializată în povești, raționalizează și ea această tendință - el care cucerește inima prințesei primește jumătatea regatului, pe când rivalii care au fost înfrânți trebuie să părăsească curtea și regatul pentru a-și căuta norocul în altă parte. Dacă deplasarea unor executivi, politicieni, și specialiști urmează același principiu este o întrebare la care nu putem răspunde.

Oricum, printre normele care reglează interacțiunile în toate ierarhiile există câteva care reduc riscul declasării ca urmare a unui capriciu. Declasarea arbitrară duce la mai mult decât agonia personală a celui în cauză ; ea subminează sistemul comunicațional și distruge morala celor ce nu-și pierd poziția. De aici presiunea pentru impunerea unor norme ce protejează proprietatea și pentru alte forme de protecție.

(.....)

Nicicând în istorie însă nu am asistat la o luptă de clasă între clasele ierarhiei erotice. Motivul cel mai probabil este natura ascunsă a ierarhiei erotice. Ceea ce nu știm nu poate fi baza unei conștiințe de clasă. Un individ sau o coaliție mică poate protesta ca urmare a nemulțumirii de poziția deținută în ierarhia erotică ; dar nimic nu va fi observabil la nivel societal.

(.....)

Consilierul în problemele inimii are de-a face cu interacțiuni ale ierarhiilor, cu toate că munca lui nu este percepută astfel. Consilierii ar putea învăța mult din teoria generală a interacțiunii ierarhiilor, extrasă din studiul organizațiilor, a piețelor și a comunităților. Iar experiența acestor consilieri ar fi de ajutor celor care lucrează cu organizații. Avem nevoie aici de o gândire la nivel teoretic care poate apela la destulă informație pentru a fi aplicată tuturor ierarhiilor.

[.....]